

MİLLÎ MÜCADELE İÇERİSİNDE “19 MAYIS 1919”

Yaşar ÖZÜÇETİN

*Gazi Üniversitesi, Kırşehir Fen-Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü, Kırşehir/TÜRKİYE*

Geliş Tarihi: 07.05.2004

Yayına Kabul Tarihi: 20.09.2004

ÖZET

19 Mayıs 1919 tarihi, Türk milletinin tarihinde bir büyük geleceğin ve inkılâbın ilk adımı ve başlangıcı olması münasebetiyle bayramlaşarak ölümsüzleşmiştir.

19 Mayıs 1919, Şark Meselesi adı altında yok edilmek istenen Türk milletinin âdeta yeniden var oluş destanının yazılmaya başlandığı bir tarihtir.

19 Mayıs 1919, Millî Mücadeleyi, millî bağımsızlığa dönüştüren, geri kalmışlığı, sömürüyü, bağımlılığı kıran, Türk milletini tam anlamıyla bağımsızlaştırma, geliştirme, çağdaşlaştırma ve demokratikleştirmeye sevk edecek olan sürecin bir başlangıcıdır.

Anahtar Kelimeler: 19 Mayıs, Mustafa Kemal Paşa, Millî Mücadele.

THE IMPORTANCE OF “19th MAY 1919” IN THE FRAME OF NATIONAL STRUGGLE

ABSTRACT

The date of May 19th, 1919 has become a feast and eternal due to the fact that it constitutes the first step towards a great future and a revolution.

The date of May 19th, 1919 is the date when the epic of re-existence of the Turkish Nation, which was tried to be annihilated based on the justification of the Eastern Question, was started to be written.

May 19th, 1919 is marked by the beginning of the process which converted National Fight into National Liberty, which eliminated backwardness, colonization and dependence and which has guided the Turkish Nation towards independence, development, modernization and democratization.

Key Words: May 19th, Mustafa Kemal Pasha, National Struggle.

1. GİRİŞ

Milletlerin geçmişlerinde, onların kaderlerini değiştiren, geleceklerini aydınlatan, toplumu bütünüyle kavrayarak köklü bir değişim ve gelişime, yeni bir yapı ve oluşuma yönelten önemli olaylar ve tarihler vardır. Bu tarihler ve olaylar eğer, bir büyük inkılâbın, parlak geleceğin hareket noktası, başlangıcı olabilmişlerse, gittikçe önem kazanarak bayramlaşır ve kalıcı hale gelirler.

Millî gelenek ve görenekler içinde şüphesiz toplulukların birlikte kutladıkları bayramlar, ilk sırada yer alır¹. Millî Mücadele içerisinde 19 Mayıs 1919, büyük inkılâbın ilk adımı olması münasebetiyle, 19 Mayıs günü, 1938'de "Gençlik ve Spor Bayramı" olarak kabul edildi. "19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı" da Türk milletinin kutladığı önemli bayramlardan biri olarak ölümsüzleşmiştir.

Milletlerin geçmişinde yol bulmanın, iz seçmenin, aydınlığa çıkmanın imkânsız görüldüğü, bulanık, fırtınalı, karanlık dönemler vardır. Böyle günlerde çoğunluk bir kısır döngü içinde olmakta, Atatürk'ün de dediği gibi, kimileri kurtuluşu düşmanla birleşmekte, kimileri bir büyük devletin koruyuculuğu ve güdümünde, kimileri de bölük pörçük mahallî direnme teşkilatları kurmakta görürler. İşte, 19 Mayıs 1919 tarihi, onursuz ve zillet altında yaşamaktansa onurluca ölmenin esas alındığı, kendisinden sonra cereyan eden olaylar zincirinin başlangıcı olan,² karanlık bir dönemde aydınlık bir tarihtir.

¹ Salim Koca, "Türklerde Bayram Anlayışı ve Nevruz", Ufuk, Sayı 3, (Kasım-Aralık1998), (2-4), s.2

² Mustafa Turan, "19 Mayıs'ın Türk İstiklâl Harbindeki Yeri ve Önemi", Türk Yurdu, C.18, Sayı 129, (Mayıs 1998), (41-45), s.41; Suna Kili, Türk Devrim Tarihi, Boğaziçi Üni. Yay. 1980, İstanbul, s.20.

2. MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN 19 MAYIS 1919'DA ANADOLU'YA GEÇMESİ VE SEBEPLERİ

XVII. yüzyılın sonlarından itibaren başlayan Osmanlı Devletinin paylaşılması ve parçalanması yönündeki çabalar, 10 Ağustos 1920 Sevr Antlaşmasına kadar devam etmiştir³. Rusya ve Avusturya'nın başlattıkları sözü edilen bu çabalara sonradan İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya gibi devletler de dahil olmuşlardır. Batılı bu devletlerin, Osmanlı Devletini, parçalama ve paylaşma amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik niyetleri, 1815'de Viyana Kongresinde "Şark Meselesi" adıyla bütün çıplaklığı ile ortaya çıkmış⁴ ve Osmanlı Devletindeki Müslüman olmayan unsurların himayesi için kullanılan "Şark Meselesi" tabirinin anlamı genişlemiştir⁵. Batının önemli güç ve avantajlara sahip olduğu bir dönemde "Türkler Avrupa'dan

³ Osmanlı Devletini bölme ve topraklarını bölüşme çalışmalarına dair 100'den fazla proje yapılmıştır. Geniş bilgi için bkz.Djuvara, Cent projets de partage de la Turquie, Paris,1914. Ayrıca eserin özetlenmiş tercümesi için bkz. Türkiye'yi Paylaşmak İçin 100 Plân, trc. E. Şekip,1978; Y. H. Bayur, Türk İnkılâp Tarihi, C.II, III. Kısım, Ankara.1951,s.1-17; A. Süslü, Osmanlı İmparatorluğunu Paylaşma Projeleri, Belleten,XLVII,(1984), s.745-804; Akdes Nimet Kurat, Türkiye ve Rusya, Kültür Bak. Yay. Ankara, 1990, s.1-91; Mehmet Saray, Rusya'nın Türk İllerinde Yayılması, İstanbul, 1975,s.48-144; Yusuf Akçura, Osmanlı Devletinin Dağılma Devri, 2.B. Ankara,1983, s.12

⁴ Geniş bilgi için bkz. Bayram Kodaman, "Şark Meselesi" (İslâm-Hiristiyan veya Türk-Avrupa Mücadelesi), Prof.Dr. Abdulhalûk M. Çay Armağanı, C.I, Ankara, 1998, (621-641).

⁵ Avrupa büyük devletlerinin, Osmanlı Devletini iktisadî, siyasî nüfuz ve hükmü altına almak veya sebepler ihdas ederek parçalamak ve Osmanlı idaresinde yaşayan muhtelif milletlerin istiklâllerini temin etmek istemelerinden doğan tarihî meselelerin tümüne şark meselesi denilmektedir, Kodaman, Şark Meselesi Işığında Sultan II.Abdulhamid'in Doğu Anadolu Politikası, İstanbul,1983, s.162

silinmelidir, hatta küre-i arzdan kaldırılmalıdır” sözleri de sarf edilmekte idi.

Mustafa Kemal, 1905’te kurmay yüzbaşı olarak Şam’da bulunan V. Orduya katılacağı sırada Beyrut’taki arkadaşlarına şunu söylemekte idi: “Asıl mesele yıkılmak üzere olan imparatorluktan bir Türk devleti çıkarmaktır”. Ayrıca, Mustafa Kemal, Türklerin çoğunluk olarak yaşadığı topraklar üzerinde bir Türk devleti kurulması gerektiğine ilişkin görüşlerini 1907 yılında şu şekilde ifade etmekte idi: “Meşrutiyet ...Türk çoğunluğunun yaşadığı kısım üzerinde, düşmanların yani büyük devletlerin yapacağı bir tasfiye yerine, kendi başına Türk devleti kurmalıdır. Nüfusun yarısı Türk olmayan ve halbuki geniş bir saha işgal eden devletin bütün varlığı ve müdafaası Türk’ün omuzlarına yüklenmiş, Hıristiyan azınlıklar ise yalnız kendi çıkarlarını sağlamakla kalmıyor, komşu ve aynı ırktaki devletlerle birleşmek için fırsat kaçırmak istemiyorlardı. Geriye kalan Türkler ve Araplar, ayrı ayrı devletlerin sömürgeleri haline getirilecek, Türk’ten başka unsurlar, düşman devletlerin tarafını tutacaklar. Şu halde devlet gövdesinin çökmesiyle hasıl olacak enkazın altında ezilip perişan olacak mı, yoksa çoğunluğu Türk olan millî sınırlara çekilerek burasını mı savunmak daha doğru ve hayırlı olmak mı? Ben selameti ikinci fikrin tatbikinde görüyorum”⁶.

Mustafa Kemal’in Birinci Dünya Savaşından hemen önce ileri sürdüğü isabetli fikirler, Osmanlı Devletinin son on yılda, iktidara sahip İttihat ve Terakki Hükümeti tarafından başarılı bir şekilde

tatbik edilebilseydi devlet, henüz o zaman kurtarılabilirdi⁷.

Osmanlı Devletinin İtilâf Devletleri nezdinde ittifak arayışına karşılık, İtilâf Devletleri de, “cenazeyi sırtımızda taşımamızın anlamı yok” diyeceklerdir. Balkan bozgunundan çıkmış bir orduyu ittifaklarına alacak da ne yapacaklardı. O kadar geniş cephede Osmanlı İmparatorluğu yenildi, fakat direndi. Bu direniş, yani sönen bir kibritin son alevi gibiydi. Zillate tahammüllerinin kalmadığı noktasında bir isyan söz konusuydu⁸.

1914 yılı başlarında Osmanlı Devleti için İngiltere veya Almanya safında savaşa girmekten başka çare kalmıyordu. Tarafsız kalmak kabul edilebilir bir fikir olarak ortaya konmuşsa⁹ da, bu fikrin tatbiki zor, hatta imkânsızdı.

İttihat ve Terakki yöneticilerine göre, “İngiltere ile Rusya’nın yayılmacı emellerine set çekmek için savaşa girmek âdeta kaçınılmaz bir durumdu. İtilâf Devletlerine nispetle iktisadî ve siyasî üstünlüğe sahip olan Almanya, savaştan ancak zaferle çıkabilirdi. Tabiatıyla zafer günü de Türkiye mükafatlandırılacaktı”¹⁰. Almanya’nın savaşı kaybedebileceği ihtimali düşünülmeden, Türklerin son yüzyılda kaybettiği vatan topraklarını geri almak, Rus imparatorluğunu parçalamak ve büyük bir Türk devleti kurmak fikrinin

⁷ Salim Koca, “Mustafa Kemal’e Göre XX. Yüzyıl başlarında Osmanlı İmparatorluğu Nasıl Kurtarılabilirdi?”, Millî Kültür, Kültür Bakanlığı Yay. Sayı 52, (Mart1986), s.74.

⁸ Bahaeddin Yediyıldız, İlber Ortaylı, S. Hayri Bolay, Nevzat Köseoğlu, “700. Yılda Osmanlı’ya Bakış Sohbeti”, Türk Yurdu, C.19-20, S.148-149, (Aralık 1999 – Ocak 2000), s.74.

⁹ Kâzım Karabekir, Birinci Cihan Harbine Neden Girdik? İstanbul, 1994, s.88.

¹⁰ Paul Dumont, Mustafa Kemal Atatürk, Çev. Zeki Çelikkol, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1993, s.1.

⁶ Ali Fuat Cebesoy, Sınıf Arkadaşım Atatürk, İstanbul, 1967, s.108.

hâkim olduğu psikoloji içerisinde Birinci Dünya Savaşına girilmiştir.

Birinci Dünya Savaşına girilmekle, büyük kayıpların yanı sıra âdeta devletin sonu gelmiş, şartlar son derece zorlaşmıştır. Mondros Mütarekesinin 7. maddesi ile müttefikler güvenliklerini tehdit edecek bir durum olduğunda her hangi bir stratejik yeri işgal etme hakkını elde etmişlerdi. İtilâf kuvvetlerinin gayelerine uygun bir şekilde Osmanlı ülkesini işgale başlamaları, onların bu mütarekenin hükümleri¹¹ ile yetinmeyeceklerini ve birbirleriyle imzaladıkları ikili ve gizli anlaşma hükümlerini uygulayacaklarını açıkça göstermekteydi¹².

Mondros Mütarekesi sonrası İstanbul'da bulunan Mustafa Kemal, devletin içinde bulunduğu durumun muhasebesini yaparak, üstleneceği görevlerde problem çıkmamasına büyük bir itina ve çaba gösteriyordu.

Kafkaslarda bulunan 9. Ordu lağvedilerek 15. Kolordu haline getirilmiş, Kâzım Karabekir Paşa'nın komutasına verilmişti. Kâzım Karabekir Paşa'da İstanbul'da Mustafa Kemal Paşa ile görüşüp, ona fikirlerini söyledikten sonra giderek bu kolordunun başına geçmişti.

Öte yandan İtilâf Devletleri, Mondros Mütarekesinin hükümlerine riayet etmemişler, askerî kuvvetlerini ve donanmalarını İstanbul, Adana, Urfa, Maraş, Antep, Antalya, Konya, Samsun ve Merzifon gibi devletin önemli merkezlerine göndererek, işgal hareketini başlatmışlardı.

Mustafa Kemal'in 9. (III.) Ordu Müfettişliği göreviyle Samsun'a çıkışı, Millî Mücadele yönünden çok önemli bir olaydır. Bu atamanın ana sebebi; Samsun'un İngilizler yönünden stratejik bir bölge olması, çoğunluğu Rum olan elli kadar Rum ve Ermeni çetesinin bölgede sürekli karışıklık çıkarması karşısında Samsundaki makineli tüfek bölüğünden teğmen Hamdi'nin, komutasındaki askerlerle birlikte dağa çıkarak, Türk milis kuvvetleriyle birleşmesi ve bu olayların İngilizleri kuşkulandırması, karışıklığın önlenmesi için İngilizlerin, hükümetten önlem alınmasını istemesidir¹³. İngilizlerin "Samsunda Hıristiyanları toptan öldürmek için Müslüman ahalinin silahlandırıldığı" yönünde şikayetleri olmakla birlikte, 9 Mart 1919'da Samsun'un, 30 Martta Merzifon'un İngilizler tarafından işgalinin, Pontusçu çetelerin tecavüzlerini ve taşkınlıklarını artırdığı, İngiliz İstihbarat Bürosu raporlarında da yer almaktaydı¹⁴.

Mustafa Kemal, dönemin en önemli komutanlarından biridir. Ülkeyi Birinci Dünya Savaşına sokan İttihatçılara, onların politika ve tavırlarına karşıdır. İstanbul'da iken yaptığı görüşmelerde padişah ve hükümetin yakın çevresinde, güven verici bir izlenim bırakmıştır¹⁵. Mustafa Kemal ve

¹¹ Tam metin için bkz. Nihat Erim, Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri, C.I, Ankara 1953, s.519-524.

¹² Cebesoy, Millî Mücadele Hatıraları, İstanbul, 1953, s.92.

¹³ Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, S. 1, (1956), V. 18a. ; Koca, Mustafa Kemal Paşa'nın 9. Ordu Müfettişliğine Tayininde Damad Ferit Paşa'nın Rolü Var mıydı? Türk Dünyası Tarih Dergisi, S. 41, (1990), s.6; Kili, a.g.e. s.17.

¹⁴ Turan, a.g.m. s.42; 9 Mart 1919'da bir emrivaki ile Samsun'a 200 kadar asker çıkaran İngilizlerin yapmak istedikleri "resmi temasları asgarî de tutarak emrivakilerle işgali ilerletmek Rum ve Ermeni çetelerine yardımcı olmak"; Cezmi Eraslan, "Atatürk'ün Samsundaki Faaliyetleri (19 - 25 Mayıs 1919)", 19 Mayıs ve Millî Mücadelede Samsun Sempozyumu, Bildiriler (6-20 Mayıs 1994), Samsun, (39-46), s.39,40.

¹⁵ G. Jaeschke, Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri, Ankara, 1971, s.97; aynı yazar,

arkadaşları Anadolu'ya geçişin anlam ve önemini, bu geçişle başlayacak asıl görevin ne olduğunu bilmektedirler¹⁶.

Mustafa Kemal'in 9. (III.) Ordu Müfettişliğine atanması, 30 Nisan 1919'da Padişah Vahdettin'in onayından geçmiştir; 6 Mayıs'ta Mustafa Kemal'in yetki ve görev alanı ile ilgili yönerge kendisine verilmiş, ayrıca tüm kolordulara, sivil yöneticilere bildirilmiştir. Bu yetki ve görev yönergesi zamanın Genelkurmay İkinci Başkanı Albay Kâzım (İnanç) tarafından hazırlanmıştır¹⁷. Mustafa Kemal Paşa'ya, bu kadar geniş yetki veren bu tarihî tayinin sıkı kontrole rağmen nasıl hazırlanıp kabul edildiği bir muammadır¹⁸.

Dokuzuncu (sonradan Üçüncü) Ordu Müfettişliğine ait görevler, yalnız askerî olmayıp müfettişliğin kapsadığı bölge içinde aynı zamanda sivil yönetime (mülkî) ilişkindir

Mustafa Kemal'in çok büyük yetkilerle donatıldığını gösteren yönergenin muhtevası şu şekildedir:

1. Bölgede iç güvenliğin sağlanması, düzenli hale getirilmesi ve bu düzensizliğin çıkış sebeplerinin tespit edilmesi.

2. Bölgede dağınık bir halde varlığından söz edilen silah ve cephanenin bir an önce toplattırılarak uygun depolara konması ve korunması.
3. Çeşitli yerlerde bir takım sivil teşekküllerin varlığı ve bu teşekküllere yönelik ileri sürülen, asker topladığı, ordunun el altından bu teşekkülleri koruduğu şeklindeki iddialar araştırılmalı, doğru ise yasaklanmalı ve bu gibi teşekküllerin kaldırılması.

Bu görevler için; iki tümenli Üçüncü ve dört tümenli Onbeşinci kolordular, Müfettişlik buyruğuna verilmiştir. Kolordular, harekât ve güvenlik konularında doğrudan doğruya Müfettişlikle ve olağan işlemler, yani özlük işleri, genel kuvvet (ordu birliklerinin er, subay, silah, cephane, hayvan gibi araç ve gereçlerinin) sayısını gösteren durum ve belgeleri vs. gibi konularda önceki gibi Savaş Başkanlığıyla (Harbiye Nezâreti) haberleşeceklerdi.

Tümen veya Bölge Komutanlığı tarafından bir göreve ya da özel bir göreve atanacak subayların ataması veya değiştirilmesi, Müfettişliğin uygun görmesi ve isteğiyle olacaktır. Öbür konularda ihtiyaç veya yarar görerek, Müfettişliğin verdiği yönergeyi Kolordu Komutanlıkları aynen uygulayacaklardır. Özellikle sağlık işleri pek önemlidir. Bu konudaki inceleme ve yapılan işlerin halka da yayılması gerekir. Müfettişlik bölgesi Trabzon, Erzurum, Van illeriyle Erzincan ve Canik bağımsız liva (sancak) larını içine aldığından, müfettişliğin yukarıda sayılan görevleri yürütmek için vereceği tüm yönergeleri iş bu illerde mutasarrıflıklar¹⁹, doğrudan doğruya yerine getireceklerdir.

Auftrag Und Vollmacht Mustafa Kemals vom 6 Mai 1919, No: 62, Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, 1969, s.265; Koca, Mustafa Kemal Paşa'nın 9. Ordu Müfettişliğine Tayininde Vahideddin'in Rolü Var mıydı? Millî Kültür, S. 50, (1985), s.2 vd.; aynı yazar, Mustafa Kemal Paşanın 9. Ordu Müfettişliğine Tayininde Damat Ferit Paşanın... , s.7vd.

¹⁶ Selâhattin Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar I, İstanbul, 1991, s.226-235.

¹⁷ Sabahattin Selek, Anadolu İhtilâli, C.I İstanbul, 1987, s.211; E. Semih Yalçın, Ali Güler, Atatürk'ün Hayatı Düşünceleri ve Kişiliği, İkinci Cilt -1919 Samsun - 1938 Dolmabahçe, Berikan Elektronik Basım ve Yayım, Ankara, 2000, s.50.

¹⁸ Turan, a.g.m. s.43.

¹⁹ Mutasarrıflık, İl ve ilçe arasındaki yönetim birimi.

Müfettişlik sınırına yakın il ve bağımsız iller; Diyarbakır, Bitlis, Elazığ, Ankara, Kastamonu illeri ile Kolordu Komutanlıkları da Müfettişliğin yürüteceği görev sırasında kendi başına yapacağı başvuruları dikkate alacaklardır.

Müfettişliğin askerî konularla ilgili muhatabı Savaş Bakanlığı (Harbiye Nezâreti) olmakla beraber öbür konular için ilgili yüksek makamlarla haberleşecek ve işbu haberleşmelerden Savaş Bakanlığına (Harbiye Nezâreti) da haber verecektir²⁰.

Bu yönerge Mustafa Kemal'e üstlendiği asıl görev için başlangıçta çok büyük kolaylıklar sağlamış, kendisine asker-sivil tüm yöneticilerle görüşmek, karar vermek, verdiği kararları uygulamak imkanı kazandırmıştır.

Mustafa Kemal, İstanbul'dan Samsun'a hareket etmeden önce kendisiyle birlikte çalışacak arkadaşlarını, müfettişlik görevlilerini de seçmiştir. Kendisi ile birlikte Samsun'a çıkanlar değişik rütbe ve sınıftan onsekiz subaydır²¹.

Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'da başlattığı hareket başlangıçta önemsenmemiş, ancak Sivas Kongresinden sonra İngiliz basınında, Millî Mücadele aleyhtarı yazıların yazıldığı ve Mustafa Kemal Paşa'nın âsi bir general olarak gösterildiği anlaşılmaktadır.

Ancak, Sivas Kongresinden çok önce, 6 Haziran 1919'da Karadeniz'deki İngiliz Deniz Kuvvetleri Komutanı General Milne (daha sonra Amiral Calthorpe), bu Ordu Müfettişinin faaliyetleri hakkında Osmanlı Savaş Bakanlığı (Harbiye Nezâreti) na şikayette bulunarak geri çağırılmasını

istemiştir. Savaş Bakanlığı (Harbiye Nezâreti) tarafından bu isteğe uyularak Mustafa Kemal'in en kısa zamanda İstanbul'a dönmesi emredilir. Fakat Mustafa Kemal, azledildiğine dair telgrafi almadan müfettişlik görevi ve ordudan istifa ettiğini bildirir²². Artık o, sade bir vatandaşır. Birlikte yürüyeceği milletini çok iyi tanımaktadır. Mustafa Kemal, daha sonra bu durumu şu sözleriyle ifade eder; " Ben 1919 senesi Mayıs ayı içinde Samsun'a çıktığım gün elimde hiçbir kuvvet yoktu. Yalnız büyük Türk milletinin asaletinden doğan ve benim vicdanımı dolduran yüksek ve manevî bir kuvvet vardı. İşte ben bu ulusal kuvvete, bu Türk milletine güvenerek yola çıktım"²³. Kısa bir süre sonra her taraftan sevgi ve bağlılık mesajları gelir. Kâzım Karabekir Paşa, bizzat gelerek, "üniformanızı çıkarsanız da mukaddesatım üzerine söz veriyorum ki, size üstüm olduğunuz zamandan daha bağlı kalacağım paşam"²⁴ der.

3. MUSTAFA KEMAL PAŞA'DA BAĞIMSIZ YENİ BİR TÜRK DEVLETİ KURMAK FİKRİ

Atatürk, Nutuk'ta "1919 yılı Mayısının 19'uncu günü Samsun'a çıktım. Genel durum ve görünüş: Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu topluluk, genel savaşta yenilmiş, Osmanlı ordusu her tarafta zedelenmiş, şartları ağır bir ateşkes anlaşması imzalanmış, Büyük harbin uzun yılları boyunca millet yorgun ve fakir bir halde..." diye başlayıp durum tespitinde bulunduktan sonra düşünülen kurtuluş

²² Dumont, a.g.e. s.31,32.

²³ Utkan Koocaturk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Ankara, 1984, s.1.

²⁴ Falih Rıfki Atay, Çankaya, (Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar), İstanbul, 1980, s.182,183; Lord Kinross, Atatürk, Bir Millettin Yeniden Doğuşu, Çev. Necdet Sander, İstanbul, 1984, s.178.

²⁰ Selek, a.g.e. s.211-213; Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, C.I, İstanbul, 1993, s.406.

²¹ Bkz. Fethi Tevetoğlu, Atatürk'le Samsun'a Çıkanlar, Ankara, 1987.

çarelerini²⁵ sıralayarak şunları söyler: “Efendiler, ben bu kararların hiçbirini yerinde bulmadım. Çünkü bu kararların dayandığı bütün deliller ve mantıklar çürüktü, temelsizdi. Gerçekte içinde bulunduğumuz o günlerde, Osmanlı Devletinin temelleri çökmüş, ömrü tükenmişti. Osmanlı ülkesi tamamen parçalanmıştı. Ortada bir avuç Türk’ün barındığı bir ata yurdu kalmıştı. Son sorun bunun da paylaşılmasını sağlamak için uğraşılmaktan başka bir şey değildi; Osmanlı Devleti, onun bağımsızlığı, padişah, halife, hükümet bunların hepsi anlamını yitirmiş bir takım sözlerdi... Sağlam ve gerçek karar ... Millî egemenliğe dayanan tam bağımsız, yeni bir Türk devleti kurmak... Ne denli zengin ve gönenmiş olursa olsun bağımsızlıktan yoksun bir millet, uygar toplumlar karşısında uşak durumunda kalmaktan öteye gidemez... Aşağılık durumuna düşmemiş olanların isteyerek başlarına bir emir veren getirmeleri hiç düşünülemez.... Türk’ün onuru, kendine güveni ve yetenekleri, çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet tutsak yaşamaktansa yok olsun daha iyidir²⁶.”

Anadolu’yu baştan başa yakan ateşin, üzerine oturduğu felsefî temel; yalnız yedi devlete karşı değil; yere göğe, talihe, kadere karşı bile isyan etmek, namussuz ve zilletle yaşamaktansa namuslu ölmek²⁷ idi.

Mustafa Kemal Paşa’nın Temmuz 1919’da istifa ettikten bir buçuk ay gibi kısa bir süre içerisinde yaptığı faaliyetler ve

verdiği mesajlar, başta İngilizler olmak üzere istilâcı devletlerin bütün hesaplarını bozacak bir niteliktedir. Havza’ya, Amasya’ya geçen Mustafa Kemal, görevi dışında ülkenin değişik yerlerinde cereyan eden olaylarla ilgilenmeye, bildiriler yayınlamaya, yazışmalar yapmaya başlamıştır²⁸. 28 Mayıs 1919’da Havza’dan bütün memlekete, kumandanlara, mülkî amirlere, millî teşkilât kurmaları, miting tertip etmeleri yolunda şu tamimi göndermiştir: “İzmir’in ve maalesef bunun arkasından da Manisa ve Aydın’ın işgali, gelecekteki tehlikeyi daha açık olarak sezdirmiştir. Yurt bütünlüğümüzün korunması için, milletçe gösterilen tepkinin daha canlı ve sürekli olması gerekir. Yaşayışımızda ve millî bağımsızlığımızda gedikler açan işgal ve ilhak gibi olaylar, bütün millete kan ağlatmaktadır. Izdıraplar dindirilemiyor. Sindirilmesi ve katlanılması mümkün olmayan bu duruma derhal son verilmesinin bütün medenî milletlerle büyük devletlerin adalet ve nüfuzundan sabırsızlıkla beklendiğini göstermek amacıyla, önümüzdeki hafta içinde ve çeşitli illere göre, pazartesi başlayıp çarşamba günü müracaatın arkası alınmak üzere, büyük ve heyecanlı mitingler yapılarak millî gösterilerde bulunulması, bunun bütün kasaba ve köylere kadar yaygınlaştırılması, bütün büyük devletlerin temsilcileriyle Babiâli’ye etkileyici telgraflar

²⁵ Düşünülen kurtuluş çareleri içerisinde üç çeşit karar ortaya atılmıştı; İngiltere’nin koruyuculuğu, Amerika Birleşik Devletleri (United States) ‘in güdümü ve bölgesel kurtuluş yolları.

²⁶ Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk- Söylev, I. Cilt, TTK. Basımevi, Ankara, 1981, s.19.

²⁷ Bkz. Samet Ağaoğlu, Kuvayı Milliye Ruhu, I. B, İstanbul.

²⁸ Kemal Atatürk, Nutuk, 1919-1927, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2000, s.15; Mustafa Kemal Paşa’nın, İstanbul Hükümeti ile yaptığı yazışmalar için bkz. Mustafa Keskin, “Mustafa Kemal’in, IX. Ordu Müfettişliğine Atanmasıyla Bu Görevinden Azledilmesi Arasında, İstanbul Hükümetiyle Yaptığı Yazışmalar”, Erzurum ve Sivas Kongreleri Sempozyumu (27-29 Mayıs 2002, Ankara), Bilim Kurulu: Prof. Dr. Semih Yalçın, Doç. Dr. Hale Şıvgın, Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara, 2003, (46-51)

çekilmesi, yabancıların bulunduğu yerlerde yabancılar da etki altına alınmakla birlikte, düzenlenen millî gösterilerde terbiye ve ağırbaşlılığın titizlikle korunması, Hıristiyan halka karşı saldırı, gösteri ve düşmanlık gibi tavır ve davranışlardan sakınılması zaruridir²⁹.

Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi, Mustafa Kemal Paşa'nın doğrudan millet adına hareket eden ciddi bir lider olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

21-22 Haziran 1919'da yayımlanan Amasya Tamiminde; yurdun bütünlüğü, milletin istiklâli tehlikededir", denilerek alarm işareti verilmekte, İstanbul Hükümetinin aczi ortaya konulmakta ve böyle bir durumun milletimizi yok olarak tanıttıracağı açıklanmaktadır.

"Milletin istiklâlini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır", parolası ile millî egemenliğe ve millî bağımsızlığa yer veren bu ilke, daha sonraki tarihî gelişmelerle Türk devleti için bir temel ve dayanak olacaktır. Tamim, bütün ülkeyi içine alacak bir kuruluşu öngörmekte ve bu amaçla bir kongrenin toplanması gereğini belirtmektedir.

Millî Mücadele başladıktan sonra millî bir devletin kurulması ile ilgili görüş ilk defa Erzurum Kongresinde kabul edilip Sivas

Kongresinde genişletilerek³⁰, 28 Ocak 1920'de Meclis-i Mebusan tarafından Misak-ı Millî olarak kabul edilmiş ve onaylanmıştır. Dolayısı ile Misak-ı Millî, Millî Mücadelenin siyasî ve askerî hedeflerini gösteren bir belge olmuştur³¹.

4. SONUÇ

19 Mayıs 1919'da teşkilatlanan Türk İstiklâl Savaşı, millî bağımsızlığı eyleme dönüştürerek, geri kalmışlığı, sömürüyü yok ederek, toplumu bütünüyle geliştirme, tam anlamıyla bağımsızlaştırma, çağdaşlaştırma ve demokratikleştirme amacıyla başlatılmıştır.

Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919 da Samsun'a çıktığı gün üstlendiği görevin asıl ruhu, tam bağımsızlıktı. Tam bağımsızlık, malî, ekonomik, adlî, askerî ve bunlar gibi her konuda bağımsızlık ve özgürlük demektir. Bunların herhangi birinde, bağımsızlıktan yoksun olma milletin ve ülkenin gerçek anlamda tam bağımsızlıktan yoksun olması anlamına gelmektedir.

Mustafa Kemal, milletin, ülkesinin ve insanının yapısını (sosyal psikolojisini) bütünüyle kavramakla birlikte dünya şartlarını, bu şartları oluşturan milletlerarası ilişki ve çelişkileri iyi bilmekte idi. Milliyetçiydi, başını çektiği, teşkilatlandırdığı savaş Türk İstiklâl Savaşıydı.

²⁹ Atatürk, a.g.e. s.16; Memleketin her köşesinde İzmir'in işgaline tepki niteliğinde mitingler yapıldı.İstanbul ve Anadolu'da tertip edilen miting sayısı toplam 102 dir; Mehmet Şahingöz, İzmir, İstanbul ve Maraş'ın İşgaline Tepkiler (Doktora Tezi), Ankara, 1986, s.58-271; Mitinglerle ortaya çıkan, kuvvetlenen millî şuur, vatanın kurtarılması için bir kuvvet kaynağı olmuştur; Şahingöz, "İzmir'in İşgali Üzerine Karadeniz Bölgesinde Yapılan Protesto ve Mitingler", Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, 13-17 Ekim 1986, Samsun 1988, s.470.

³⁰ Millî Mücadele süresince, millî hakimiyet düşüncesinin ve üniter devlet yapısının niteliği, Erzurum ve Sivas Kongreleri'nin millî mücadeledeki yeri, sözü edilen bu kongrelerin çeşitli yönlerini ortaya koyan ve irdeleyen bildirilerden oluşan sempozyum için bkz. Erzurum ve Sivas Kongreleri Sempozyumu (27-29 Mayıs 2002, Ankara), Bilim Kurulu: Prof Dr. Semih Yalçın, Doç. Dr. Hale Şıvgın, Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara, 2003.

³¹ Mehmet Gönlübol, "Atatürk'ün Dış Politikası, Amaçlar ve İlkeler", Atatürk Yolu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1987, s.239.

19 Mayıs 1919 tarihinde başlatılan savaş, sadece “Ata Yurdu” denilen ülkeyi ele geçirmek, aralarında paylaşmak isteyen sömürgecilere karşı yürütülecek bir savaş değildi. Onlarla birlikte onların ülkedeki işbirlikçilerine, millî mücadele ve tam bağımsızlık savaşı boyunca bütün toplumsal, kültürel, ekonomik engellere ve bu engellerin güçlü kesim ve kişilerine karşı yürütülecek bir savaşı.

19 Mayıs 1919, Mustafa Kemal’in milletine güvenerek, inanarak yapacağı işleri “millî bir sır” gibi saklayarak; inanç ve düşüncelerini safha safha gerçekleştirmek kararıyla göreve atıldığı gündür.

19 Mayıs 1919, yıkılan, çok unsurlu bir imparatorluktan yeni, millî bir Türk devletinin hayat bulacağı mümtaz bir tarihtir.

5. KAYNAKLAR

- Ağaoğlu, S., (tarihsiz). Kuvayı Milliye Ruhu, İstanbul.
- Akçura, Y., (1983), Osmanlı Devletinin Dağılma Devri, Ankara.
- Atatürk, G. M. K., (1981). Nutuk- Söylev, I. Cilt, Ankara: TTK, Basımevi.
- Atatürk, K., (2000), Nutuk 1919-1927, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Atay, F., R., (1980), Çankaya, (Atatürk’ün Doğumundan Ölümüne Kadar), İstanbul
- Aydemir, Ş., S., (1993). Tek Adam, C.I, İstanbul.
- Bayur, Y., H., (1951), Türk İnkılâp Tarihi, C.II, III. Kısım, Ankara
- Cebesoy A. F. (1953). Millî Mücadele Hatıraları, İstanbul.
- ..... (1967). Sınıf Arkadaşım Atatürk, İstanbul.
- Dumont, P., (1993), Mustafa Kemal Atatürk, Çev. Zeki Çelikkol, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Eraslan C. (1994), Atatürk’ün Samsundaki Faaliyetleri (19 - 25 Mayıs 1919), 19 Mayıs ve Millî Mücadelede Samsun Sempozyumu, Bildiriler (6-20 Mayıs), Samsun, (39-46).
- Erim, N., (1953), Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri, C.I, Ankara, 519-524.
- Erzurum ve Sivas Kongreleri Sempozyumu (27-29 Mayıs 2002). Bilim Kurulu: Prof Dr. Semih Yalçın, Doç. Dr. Hale Şıvgın, Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara, 2003.
- Gönlübol M. (1987). Atatürk’ün Dış Politikası, Amaçlar ve İlkeler, Atatürk Yolu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara
- Jaeschke, G., (1971), Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri, Ankara.
- Karabekir, K., (1994), Birinci Cihan Harbine Neden Girdik? İstanbul.
- Keskin, M., (27-29 Mayıs 2002), Mustafa Kemal’in, IX. Ordu Müfettişliğine Atanmasıyla Bu Görevinden Azledilmesi Arasında, İstanbul Hükümetiyle Yaptığı Yazışmalar, Erzurum ve Sivas Kongreleri Sempozyumu , Bilim Kurulu: Prof Dr. Semih Yalçın, Doç. Dr. Hale Şıvgın, Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara, 2003, (46-51).
- Kili S. (1980). Türk Devrim Tarihi, İstanbul: Boğaziçi Üni. Yay.

- Kinross L. (1984). Atatürk, Bir Milletten Yeniden Doğuşu, Çev. Necdet Sander, İstanbul.
- Koca S. (1983). Türk Tarihinde İstiklâl Mücadeleleri Atatürk'de " İstiklâl-i Tam" Fikrinin Tarihî Temelleri, Millî Kültür, Kültür ve Turizm Bak. Yay. S.42, (Ekim 1983), (7-13).
- ..... (1985). Mustafa Kemal Paşa'nın 9. Ordu Müfettişliğine Tayininde Vahideddin'in Rolü Var mıydı? Millî Kültür, S. 50.
- ..... (1986). Mustafa Kemal'e Göre XX. Yüzyıl başlarında Osmanlı İmparatorluğu Nasıl Kurtarılabildi?, Millî Kültür, Kültür Bakanlığı Yay. Sayı 52, (Mart).
- ..... (1990). Mustafa Kemal Paşa'nın 9. Ordu Müfettişliğine Tayininde Damad Ferit Paşa'nın Rolü Var mıydı? Türk Dünyası Tarih Dergisi, S.41.
- ..... (1998). Türklere Bayram Anlayışı ve Nevruz, Ufuk (Giresun), Sayı 3, (Kasım-Aralık), 2-4.
- Kodaman B. (1983). Şark Meselesi Işığı Altında Sultan II.Abdulhamid'in Doğu Anadolu Politikası, İstanbul
- Kodaman B. (1998). Şark Meselesi (İslâm-Hıristiyan veya Türk-Avrupa Mücadelesi),
- Prof.Dr. Abdulhalûk M. Çay Armağanı, C.I, Ankara, (621-641).
- Kurat A. N.(1990). Türkiye ve Rusya, Ankara.: Kültür Bak. Yay.
- Saray M. (1975). Rusya'nın Türk İllerinde Yayılması, İstanbul.
- Selek S. (1987). Anadolu İhtilâli, İstanbul.
- Süslü A. (1984). Osmanlı İmparatorluğunu Paylaşma Projeleri, Belleten, XLVII, (745-804).
- Şahingöz M. (1986). İzmir, İstanbul ve Maraş'ın İşgaline Tepkiler (Doktora Tezi), Ankara.
- ..... (1988). İzmir'in İşgali Üzerine Karadeniz Bölgesinde Yapılan Protesto ve Mitingler", Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri, 13-17 Ekim 1986, Samsun.
- Tansel S. (1991). Mondros'tan Mudanya'ya Kadar I, İstanbul.
- Tevetoğlu F. (1987). Atatürk'le Samsun'a Çıkanlar, Ankara.
- Turan M. (1998). 19 Mayıs'ın Türk İstiklâl Harbindeki Yeri ve Önemi, Türk Yurdu, C.18, Sayı 129, (Mayıs), (41-45).
- Yalçın E. S., Güler A. (2000). Atatürk'ün Hayatı Düşünceleri ve Kişiliği, İkinci Cilt -1919 Samsun -1938 Dolmabahçe, Ankara; Berikan Elektronik Basım ve Yayımları.
- Yediyıldız B. Ortaylı İ. Bolay S. H. Köseoğlu N. 700. Yılda Osmanlı'ya Bakış Sohbeti, Türk Yurdu, C.19-20, S.148-149, (Aralık 1999–Ocak 2000), (68-87).